

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Η ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΜΕ ΔΩΡΕΑ ΑΠΟ ΤΟ

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Βασ. Κωνσταντίνου 48, 116 35 Αθήνα
τηλ. (+30) 210- 72 73 554 - φαξ (+30) 210- 72 46 212
e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960- 7916-52-5

ISBN Β΄ τόμος 978-960- 7916-54-9

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ / 103
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

**ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΤΥΠΟΥ
1784-1974**

Εφημερίδες, Περιοδικά, Δημοσιογράφοι, Εκδότες

Επιμέλεια
ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ – ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΠΑΝΑΓΟΥ

Τόμος Β'
Ε - Κ

ΑΘΗΝΑ 2008

ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Σχεδιασμός, επιμέλεια παραγωγής, επιμέλεια έκδοσης

ΛΟΥΚΙΑ ΔΡΟΥΛΙΑ

ΓΙΟΥΛΑ ΚΟΥΤΣΟΗΑΝΑΓΟΥ

Οργάνωση έκδοσης, τυπογραφικές διορθώσεις

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΤΖΑΚΗΣ

Επιμέλεια εικονογράφησης

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Art director / καλλιτεχνική επιμέλεια

ΛΑΜΠΗΣ ΣΙΔΕΡΗΣ

Σάρωση και επεξεργασία εικόνας

ΒΑΣΩ ΑΝΤΩΝΙΟΥ

Φωτογραφίες

ΓΙΑΝΝΗΣ ΒΟΥΛΓΑΡΑΚΗΣ

Γραμματεία

ΜΑΡΙΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΚΕΛΛΥ ΑΓΓΕΛΗ

Εκδοτική παραγωγή και βιβλιοδεσία

Μ. ΤΟΥΜΠΗΣ ΑΕ, ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ-ΕΚΔΟΣΕΙΣ

τελούνταν από νοσοκομείο, φρενοκομείο και γηροκομείο και βρίσκονταν συγκεντρωμένα στο Επταπόρειο της Κωνσταντινούπολης. Σύμφωνα με τη λογοδοσία της Εφορίας των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων για το έτος 1904 η πώληση του *Ημερολόγιου* απέφερε έσοδα 31380 οθωμανικές λίρες, ποσό καθόλου ευκαταφρόνητο.

Η επιτροπή επέλεξε να εκδίδει κάθε έτος έναν καλαίσθητο τόμο τυπωμένο σε εξαιρετικής ποιότητας χαρτί, ο οποίος θα περιείχε πλούσια ύλη μορφωτικού και πληροφορικού περιεχομένου. Μερίμνησε δε ιδιαίτερα προκειμένου το δημοσίευμα να «φέρει οπωσδήποτε την σφραγίδα της εποχής». Η ύλη κάθε τόμου χωρίζεται στις παρακάτω ενότητες. Στις πρώτες σελίδες δημοσιεύεται ημερολόγιο με τους μήνες του έτους, τις θρησκευτικές εορτές, ενώ εμβόλιμα εμφανίζονται και οι μήνες σύμφωνα με το μουσουλμανικό ημερολόγιο. Δημοσιεύεται επίσης ημερολόγιο με τις εορτές των ευρωπαϊών ηγεμόνων, με ιδιαίτερη δέση στην ημερομηνία της ανάρρησης στον θρόνο και της ημέρας των γενεθλίων του Σουλτάνου Αβδούλ Χαμίτ Β'. Ακολουθεί μία ενότητα με πληροφορίες που αφορούν την ελληνορθόδοξη κοινότητα (όπως στοιχεία για τις μητροπόλεις του οικογενικού θρόνου, τις λογοδοσίες της Εφορίας των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων αλλά και διάφορες άλλες στατιστικές πληροφορίες οικονομικού και δημογραφικού ενδιαφέροντος). Το τρίτο μέρος κάθε τόμου συνθέτουν τα δημοσιεύματα ποικίλης ύλης που απευθύνονται στα φιλολογικά, ιστορικά και κοινωνικά ενδιαφέροντα του αναγνωστικού κοινού. Επιπλέον, δημοσιεύονταν πολλές φωτογραφίες και σχέδια, τα οποία φιλοτέχνησε ο Ρωμύλος Σπαθάρης, που έδιναν στο ημερολόγιο «την τόλμη του συναγωνισμού προς τα εν Ευρώπη εκδιδόμενα τελειότερα ταιούτα».

Παρά το περιορισμένο χρονικό διάστημα που καλύπτουν οι τρεις τόμοι του ημερολογίου, η σημασία της έκδοσής τους είναι ιδιαίτερη, κυρίως διότι αποτελούν μία βασική πηγή για την ιστορία των Φιλανθρωπικών Καταστημάτων, της ιατρικής και γενικότερα της φιλανθρωπικής κίνησης στην Κωνσταντινούπολη κατά τον 19^ο αιώνα. Τα σχετικά δημοσιεύματα δεν περιορίζονται στις λογοδοσίες της Εφορίας, την κίνηση των Καταστημάτων κατά την περίοδο 1904-1906 και τους απολογισμούς διαχείρισης, καθώς υπάρχουν και άλλα που αναφέρονται στην ιστορία του νοσοκομείου του Επταπορείου, στο ορφανοτροφείο της Παναγιάς αλλά και πολλές πλη-

ροφορίες σχετικά με τις επώνυμες δωρεές που κάνουν διάφοροι ομογενείς στα Καταστήματα.

Στο πλαίσιο μιας ευρύτερης πρακτικής δωρεάς, η δημοσίευση των ονομάτων δωρητών αποσκοπούσε στην τόνωση αυτής της τάσης, καθώς οι δωρεές αποτελούσαν σημαντικό έσοδο των Καταστημάτων. Η δημοσίευση φωτογραφιών των νέων πτερυγών των Καταστημάτων, των τελετών δεμελιώσης κτιρίων αλλά και των γνωστών ευεργετών εγγράφεται στην ίδια ακριβώς πολιτική. Ανάλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει η δημοσίευση στατιστικών, κυρίως αυτών που αφορούν τις ορθόδοξες μητροπόλεις και κοινότητες. Πρόκειται για μια εποχή που η στατιστική έχει αποκτήσει μία ειδική δέση διότι θεωρείται «σύστημα εργασίας σκόπιμον και μεθοδικόν». Οι στατιστικοί πίνακες που δημοσιεύονται κατά μητροπόλεις συμπυκνώνουν πολλές και χρήσιμες πληροφορίες για τον αριθμό των ορθόδοξων οικογενειών ανά μητρόπολη καθώς και τον αριθμό των σχολείων, των μαθητών και των δασκάλων. Τέλος τα αναγνώσματα ποικίλης ύλης είναι ενδεικτικά των ενδιαφερόντων τόσο του αναγνωστικού κοινού όσο και των επιλογών της συντακτικής επιτροπής.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΒΒ, ΓΒ, ΕΒΕ, ΚΜΣ.

ΧΑΡΗΣ ΕΞΕΡΤΖΟΛΟΥ

Ημερολόγιον η Φήμη

βλ. *Η Φήμη*, Βόλος, 1886-1888

Ημερολόγιον «Οδησός»

βλ. *Οδησός*, Βάρνα, 1891-1894

Ημερολόγιον του «Εμπορικού Μηνύτορος»

βλ. *Εμπορικός Μηνύτωρ*, Αλεξάνδρεια / Κάιρο, 1921-1927

Ηνίοχος

βλ. *The Charioteer*, Νέα Υόρκη, 1960 έως σήμερα [2005]

Ηνωμένος Τύπος

Ημερησία έκδοσις των πρωϊνών εφημεριδων των Αθηνών, Αθήνα, 17-28< > Σεπτ. 1944, αρ. φ. 1-10< >. Διευθυντές: «Δια την *Ακρόπολιν: Θ. Βουτινιάς. Δια το *Ελευθερον Βήμα: Γ. Συριώτης. Δια την *Καθημερινήν: Σ. Τραυλός. Δια την *Πρωϊαν: Γ. *Καράντζας». Καθημερινή, διασέλιδη, οκτάστηλη, διαστάσεων 70x33 εκ. Τιμή φύλου: 15000000 δρχ. και από τις 22 Σεπτ. 25000000 δρχ. Γραφεία: Εδουάρδου Λω (μετέπειτα Χρήστου Λαδά) 3.

Η «κοινόχρηστη και πολυκατοικημένη» αυτή έκδοση, όπως την χαρακτηρίζει ένας εκ των συνεργατών της, ο Π. Παλαιολόγος, αποτέλεσε γεγονός πρωτοφανές για τα ελληνικά δεδομένα. Έλαβε χώρα λίγο πριν την Απελευθέρωση ως αποτέλεσμα της έλλειψης δημοσιογραφικού χαρτίου και πιθανόν υπα-

Καθημερινές είναι οι ανακοινώσεις περί «περιορισμού της κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος» και περί «ενάρξεως και λήξεως συσκοτίσεως» στην πόλη. Η ύλη της συμπληρώνεται από τα αναγνώσματα σε συνέχειες που δημοσίευαν οι εφημερίδες, το δελτίο του χρηματιστηρίου, δεμάτα, καλλιτεχνικά νέα,

γορεύθηκε από τις αρχές Κατοχής. Στις 15 Σεπτεμβρίου 1944 οι αθηναϊκές εφημερίδες είχαν εκδώσει το τελευταίο τους φύλλο. Έτσι, οι μεν πρωινές προχωρούν στην έκδοση του εν λόγω τίτλου, οι δε απογευματινές *Αθηναϊκά Νέα και *Βραδινή εκδίδουν τα *Βραδυνά Νέα*.

Γραμμένη σε δημοτική γλώσσα, περιλαμβάνει αποκλειστικά προπαγανδιστικές ειδήσεις για τις εξελίξεις στο μέτωπο του Άξονα, οι οποίες καλύπτουν το μεγαλύτερο μέρος της ύλης της. Μόνο σε ένα φύλλο η κύρια είδηση αφορά εσωτερικό ζήτημα: είναι η μάχη στον Μελιγαλά, όπου κάνει λόγο για χιλιάδες εκτελέσεις και για κάψιμο χιλιάδων σπιτιών, ενώ δύο φορές εμφανίζονται άρθρα που φέρουν γερμανική υπογραφή –και μάλιστα υψηλόβαθμη. Πρόκειται για το άρθρο με τίτλο «Διαφεύδονται πάλιν αι φήμει περί σκοπομένων ανατινάξεων εις την περιοχήν της πόλεως των Αθηνών», το οποίο υπογράφει ο στρατηγός της Αεροπορίας, Φέαμν, ενώ στις 23 Σεπτεμβρίου δημοσιεύεται άρθρο του Γκαίμπελς με τον τίτλο «Είνε απατηλή πλάνη ότι η Γερμανία πρόκειται να υψώση λευκήν σημαίαν».

Κατά τα λοιπά, το μέρος της εφημερίδας που φαίνεται να ελέγχεται από τους Έλληνες δημοσιογράφους είναι το χρονογράφημα. Άλλωστε, δεν είναι τυχαίο ότι στο πρώτο της φύλλο αντί άλλης εξήγησης, στο χρονογράφημα με τον τίτλο «Πρεμιέρα» γνωστοποιεί στους αναγνώστες της την ανησυχία των χρονογράφων γι' αυτό το νέο εγχείρημα. Εδώ λοιπόν υπάρχουν οι υπογραφές των Γ. *Αννίου, Κ. *Βάρναλη, Δημ. Γατόπουλου, Αλ. Λιδωρίκη, Σπ. *Μελά και Π. Παλαιολόγου, συνεργατών των εφημερίδων που προχώρησαν στην κοινή έκδοση.

ραδιόφωνο, κοινωνικά, διαφημίσεις –κυρίως των θεατρικών παραστάσεων– ενώ, σύντομα εμφανίζεται η στήλη με τον τίτλο «Κοινωνική αλληλεγγύη» στην οποία δημοσιεύονται «δωρεά χαράς, δωρεά και δωρεά μήνης».

Στις 28 Σεπτεμβρίου, εξέδωσε, πιθανότατα το τελευταίο της φύλλο και θα περάσουν σχεδόν τέσσερις μήνες μέχρι να επανακυκλοφορήσουν εφημερίδες, τον Ιανουάριο 1945. Δεν μπορεί, πάντως, να μην παρατηρήσει κανείς πως στις δύο από τις τρεις φορές κατά τις οποίες οι εφημερίδες προχωρούν σε κοινή έκδοση, κατά τη διάρκεια απεργιών δημοσιογράφων (1950, 1958, 1960), οι εκδόσεις αυτές φέρουν τον ίδιο τίτλο.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ-ΑΡΧΕΙΟ: ΑΣΚΙ (αρ. φ. 9-10), ΒΒ (αρ. φ. 8<>), ΕΛΙΑ (αρ. φ. 1-3, 5-10).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Χριστόπουλος, *Εφημερίδες*, σ. 336.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΕΔΕ

Ήπειρος

Όργανον των απανταχού Ηπειρωτών. Ιωάννινα, 1909-1940, περ. Α' και Β' (με διακοπές) / Αθήνα, 1960-1972, περ. Γ'. Ιδιοκτήτες: Ι. Κωτούλας και Δ. Κούτσικος, Διευθυντές: Γεώργιος *Χατζής (1909-1930, γνωστός με το λογοτεχνικό ψευδώνυμο «Πελλερέν»), Τάκης Γ. Χατζής (1930-1940, ο μετέπειτα γνωστός λογοτέχνης Δημήτρης Χατζής) και στην περ. Γ' ο Δημήτριος Θ. Κάτσης, Διαχειριστής: Γ. Τζαβέλλας, Άλλοι υπότιτλοι: *Καθημερινόν όργανον των απανταχού Ηπειρωτών* (1916), *Ανεξάρτητος Πανεπειρωτική Εφημερίς* (περ. Γ'). Για σύντομο διάστημα, το 1914, εκδιδόταν στο Αργυροκάστρο με τίτλο *Ήπειρος του Αργυροκάστρου* και υπότιτλο *Πολιτική, κοινωνική, φιλολογική και των ειδήσεων. Όργανον των Απανταχού Ηπειρωτών*. Αρχικά εβδομαδιαία (Παρασκευή) και